Marcu GABINSCHI
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

POSIBILA SOLUȚIE A UNEI VECHI CONTROVERSE ALBANOLOGICE

A possible solution of an old albanologic controversy

Abstract. The author, very skeptical of the traditional presumption of a „synthetic" (e.g. suffixal) infinitive having existed once in (pre)Albanian, has always defended his own version, based on observed facts, of the origin of the real (confixal) *me ba* type infinitive, once common Albanian, as a former comitative prepositive of the participle-based action noun, later a gerund, then reinterpreted in contexts common to it and the infinitive, as the latter. However, the old (very unrealistic) version, should it some time, beyond expectation, be confirmed, would not exclude ours in case if the presumed „synthetic" infinitive preceded by *me* could form gerund like constructions (cf. Sp. *con hacer*, It. *col fare*, Rom. *prin a face*) later reinterpreted as infinitives as it is observed now (see above).

Keywords: Albanian, infinitive, gerund, reinterpretation.

I

Soluția de mai jos o propunem în plan pronunțat ipotetic, ca o concesie făcută unei ipoteze demult existente, dar care nouă ni se pare foarte puțin verosimilă, atât luată aparte, cât şi în lumina considerațiilor promovate de la o vreme de noi, bazate pe fapte observate nemijlocit. În ambele cazuri totuşi, întrucât e vorba de ceea ce se presupune pentru epoca anterioară scrisului, nu putem în niciunul din cele două cazuri să fim siguri o sută de procente că anume aşa ori aşa a fost. De aceea, nici ceea ce ni se prezintă ca foarte probabil nu o dăm drept o evoluție observată în întregime, ci ca una presupusă pe baza unor fapte atestate ca prezentând doar unele etape ale ei. Tot odată, recent ne-au atras atenția şi unele fapte care sugerează că cele două ipoteze (cea demult răspândită şi cea emisă de noi) ar putea să nu se excludă reciproc. Le confruntăm însă nu de dragul confruntării, spre a împăca ambele părți în discuție, ca scop în sine, ci pentru a arăta, între altele, şi aceea că, dacă vechea ipoteză într-adevăr s-ar confirma prin ceva, aceasta n-ar exclude-o pe cea emisă de noi. Se înțelege, repetăm, e vorba de o posibilitate practic pur formală şi care totuşi teoretic merită să fie, măcar pe scurt, examinată şi ea.

Aşadar, după cum se ştie, existând în dialectul gheg al albanezei infinitivul de tipul *me ba* care arată ca îmbinarea prepoziției *me* „cu" şi a participiului (infinitiv care lipseşte acum în dialectul tosc), demult circulă, printre altele, următoarea ipoteză, bazată pe prezumția existenței atât a infinitivului în orice (stră)limbă indoeuropeană, cât şi

BDD-A22732 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

a caracterului numaidecât sufixal al acestuia. Se porneşte aşa de la premisa că până la infinitivul de tipul „*me* + participiu” în albaneză ar fi existat un alt infinitiv, format în mod sufixal, care ar fi dispărut cedând locul celui acum existent în dialectul gheg. (Cât despre fosta lui existenţă în dialectul tosc, părerile sunt diferite[1], ceea ce nu e esenţial pentru întemeierea ideii din prezentul articol, valabilă în oricare din cele două cazuri).

Până nu demult în sprijinul acestei idei se aduceau doar consideraţii apriorice de ordin general prezumtiv (vezi mai sus), însă şi unele mai concrete nu rezistau în mod evident la critică. Astfel, un argument în acest sens a fost existenţa întorsăturilor albaneze de tipul tosc. *duhet bërë,* gheg. *duhet ba* „se vrea (adică „trebuie”) făcut” şi var., în care aceste *bërë/ba* ar fi foste infinitive sufixale. Totodată se invocă paralela română *trebuie făcut*. Obiectiv, însă, această confruntare contribuia la spulberarea iluziei, deoarece rom. *făcut* este participiu, a cărui istorie e bine cunoscută (vezi amănunţit [1, ibidem]). Câteodată însă ideea vechiului infinitiv albanez se lua pur şi simplu drept ceva deja demonstrat, ca baza afirmaţiilor despre numele de acţiune ca rezultat al substantivării lui, cum a fost în cunoscutele cursuri de albaneză ale lui A.M. Xanon (1909) sau G. Weigand (1912).

Recent, K. Topalli a adus argumente mai concrete în favoarea existenţei de altă dată a infinitivului sufixal albanez. Acesta ar fi o paralelă a infinitivului italic, fostă formă a acuzativului numelui de acţiune în *-*om*, care le-a dat pe umbricul *erom* şi oscul *ezům*, dar şi pe lat. *-urum* din forme ca *daturum* [2, p. 453; 3, p. 234]. Urmează o expunere relatată pe scurt de noi în [4, p. 371]. Nu negăm evoluţia presupusă, dar nici nu o acceptăm fără precizări mai explicite. Cu părere de rău, K. Topalli nu aduce nici un context, imaginabil ca real, în care, după cum presupune Dlui, vechiul infinitiv „sintetic” albanez s-ar fi păstrat ori s-ar fi prefăcut în altceva. După Dlui, acest infinitiv „sintetic” s-ar fi menţinut în ghegă în forme ca *la* *„a spăla”, *dekë* *„a muri”, *shkue* *„a merge”, iar în toscă s-ar fi prefăcut în nume de acţiune de tipul *vdekëlë* > *vdekje* „moarte”, *mbledhëlë* > *mbledhje* „adunare” ş.a., iar tosc. *larë, vdekur, shkuar,* spre deosebire de respectivele *la, dekë, shkue* din ghegă (vezi mai sus) ar fi devenit în toscă participii. Această evoluţie ar fi dus la dispariţia infinitivului „sintetic” din toscă şi la păstrarea lui în ghegă. Se înţelege că această ipoteză complicată ar trebui ilustrată prin contexte imaginabile ca reale în care transformările presupuse ar fi putut să aibă loc. Dar acest lucru K. Topalli nu-l face nici examinând ipoteticul infinitiv „sintetic”, adică sufixal, nemaivorbind de apariţia infinitivului real atestat confixal de tipul *me ba*, care nu figurează în ipoteza adusă.

[1] Ideea cum că infinitivul în *me* nu a existat niciodată în toscă, contrazisă de multe fapte reale, are un evident subtext politic: existenţa lui de altă dată acolo implică şi dispariţia lui ulterioară de acolo, pentru care nu există o explicaţie mai plauzibilă decât influenţa limbii greceşti, întrebuinţată alături de toscă în condiţii de bilingvism mai multe secole. Această părere e ca şi tabuizată pentru lingviştii albanezi, care încearcă în fel şi chip s-o combată, în contradicţie cu fapte evidente. Pe această temă ne-am pronunţat amănunţit (vezi [1, p. 191-247]), de aceea nu o reluăm aici, cu atât mai mult că pentru ideea prezentului articol aceasta nu are importanţă.

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

Cu titlu de contrast putem aduce ca ilustrație un argument din ipoteza noastră pe aceeaşi temă (vezi mai jos amănunțit). Presupunând trecerea gerunziului de tipul „*me* + participiu" în infinitiv, am adus nu odată contexte, obişnuite în albaneză şi acum, de interşanjabilitate a celor două formații, în special pe lângă verbele faziale (incoative, durative, finitive), arătând că această situație exista deja în albaneza veche: cf. la F. Bardhi (anul 1636) *zuna fill tue nkthyem…* „am început să traduc… (literal „traducând"), *hina tue kujtuem…* „am început să-mi aduc aminte…" (literal „aducându-mi aminte…"), dar şi *hina me e lanë e me mos vete paret…* „am început s-o părăsesc şi să nu merg înainte" (literal „a o părăsi şi a nu merge înainte"), vezi [1, p. 198].

Iar în plan lingvistic general, la care nu o dată face apel K. Topalli, nu se confirmă trecerea totală a infinitivului unei limbi în participiu, chiar dacă unele omonimizări de acest fel au loc, cum este în germană, iar odată ce s-a întâmplat aşa cu o subclasă de verbe în franceză, faptul a fost remediat cu ajutorul lui *de* [4, p. 373]; cf. şi rom. *trebuie făcut* şi arhaicul *trebuie a face*, gheg. *duhet ba* şi *duhet me ba*. În niciunul din asemenea cazuri infinitivul nu a dispărut din limbă (resp. nu s-a prefăcut în altceva).

Dar, după cum am mai menționat, K. Topalli (ca, de altfel, şi mai mulți alți adepți ai existenței „infinitivului sintetic", adică sufixal, al albanezei) nu acordă atenție infinitivului albanez realmente existent şi pe larg întrebuințat şi acum în ghegă, adică celui confixal de tipul *me ba*. Cu părere de rău, nu ştim de nicio încercare cât de cât răspicată de a explica originea acestui infinitiv real (se înțelege, afară de încercarea noastră). Căci nu putem să ne mulțumim cu constatările ca cea a lui E. Banfi despre „un tip particular de infinitiv, construit cu prepoziția *me* (< lat. *modo*) + participiu" (atâta tot), vezi despre asta mai amănunțit [1, p. 240] (vreo elaborare ulterioară a acestei teze de către E. Banfi nu ne este cunoscută).

II

Noi, ocupându-ne de originea tocmai a acestui infinitiv, am ajuns la concluzia fostei existențe a lui în toscă, dar şi a evoluției: „*me* „cu" + nume de acțiune postparticipial", înțeles ca gerunziu, şi, ulterior, în contexte de interşanjabilitate cu infinitivul (vezi mai sus exemplele din F. Bardhi) reinterpretat în acesta, ipoteza sprijinindu-se pe faptele următoare (întrucât ea a fost expusă şi documentată amănunțit în mai multe lucrări, de ex., în [1, p. 195–209; 5, p. 37-130], mai jos pentru a nu complica expunerea, omitem documentarea).

Însăşi existența infinitivului în *me* în toscă e demonstrată (în afară de mult discutatul *do me thënë*, „înseamnă, adică", în care unii vor să vadă adaptarea fonetică a ghegului *do me thanë*, ceea ce totuşi e o presupunere) de datele următoare:

1) Frecventele *me qenë* „ a fi" şi *me pasur/me patur* „a avea" la clasicii tosci, forme ce excelează prin sensul străin lor în ghegă (spre deosebire de alte infinitive împrumutate de acolo de alți scriitori tosci, nu odată în forma ghegă originară); 2) Frecvența ridicată

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

a tipului destinativ *për me bënë* printre formele de tipul lui *me bënë* în general în textele arbăreşe din Italia, în care aceste *për me* + „participiu" sunt un fel de echivalent al supinului, păstrat probabil de aceea, că nu a fost asociat cu infinitivul grecesc ca analog al acestuia. O confirmare a acestei teze este găsirea, de către F. Altimari (care sigur e sceptic faţă de autenticitatea toscă a infinitivelor în *me* de la scriitorii arbăreşi, văzând în ele mai degrabă gheghisme livreşti) în unele graiuri izolate arbăreşe, a întorsăturii (fixată în diferite variante dialectale) *për me ngrënë e për me pirë* [6, 7; 8] „pentru mâncat şi pentru băut". 3) Echivalentele arbăreşe ale lui *do me thënë*, anume *vjen me thënë* şi *vjen me rarë*, care nu au fost găsite în însăşi Albania, fonetismul însă trădând originea lor toscă. 4) Infinitivele diminutive arbăreşe, fixate în cântece populare *me u harepsurith* „a se bucura" şi *me e pieturith* „a o întreba", caz particular al diminutivităţii, obişnuită în arbăreşă la diferite părţi de vorbire (până şi la pronumele personale şi formele verbale predicative), ceea ce de loc nu e propriu limbii din Albania.

Am atras în discuţie şi multiplele forme de tipul „*me* + participiu" din gramaticile lui G. de Rada, înţelegând totuşi că o parte din ele, în special cele compuse şi supracompuse, sunt creaţii artificiale, iar în genere operarea cu aceste forme se poate datora influenţei şcodrane, anume a scriitorilor catolici din Şcodra.

Acestea fiind dovezi ale înseşi existenţei infinitivului în *me* în tosca anterioară scrisului, am adus următoarele argumente care mărturisesc şi despre fosta lui gerunzialitate.

1) Numele de acţiune omonime ale participiilor (pe scurt „participiale") acum confixale (cu semiconfixul stâng numit după tradiţia perimată „articol") înainte erau, ca şi înseşi participiile, sufixale. Multe exemple ale acestui fenomen le-am adus după E. Çabej în [5, p. 66-89], dar nu puţine am găsit prin texte şi singur, cf., de ex., *Më mirë bëna se thëna* „E mai bună fapta decât spusa".

2) Îmbinarea acestor nume cu prepoziţia comitativă dădea un echivalent al gerunziului (ceea ce e obişnuit pentru numele de acţiune în mai multe limbi, inclusiv în româneşte), cf. *e hapa me trembje e me lebetitje* „am deschis-o [scrisoarea] speriată şi îngrozită" (literal, „cu speriere şi cu îngrozire", cu nume de acţiune).

3) În mai multe tipuri de contexte, obişnuite şi acum în albaneza ghegă, în special pe lângă verbele faziale, gerunziul şi infinitivul sunt echivalente interşanjabile, vezi mai sus exemple din sec. XVI, iar pentru vremea de faţă am fixat multe cazuri ca *filloj/nis tue punue/me punue* „încep să lucrez", *vazhdoj/vijoj tuę punue/me punue* „continuu să lucrez"; *mbaroj tue punue/me punue* „termin de lucrat", ca şi aceeaşi sinonimie pe lângă *pushoj* „încetez", *lodhem* „obosesc", *ngopem/nginjem* „mă satur" ş.a. Adică, în condiţiile lipsei primare a infinitivului în limbă, iar existând acolo mai multe tipuri de întorsături gerunziale, unul din ele a şi putut să fie folosit, după reinterpretare în asemenea contexte, ca infinitiv.

Urme ale acestei evoluţii le vedem în faptele următoare:

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

1) Formele frecvente printre relicte, *me qënë* şi *me pasur* excelează prin sensul lor predominant gerunzial (ceea ce a constatat, de exemplu, şi criticul nostru în această problemă Şh. Demiraj, care vrea, dar nu poate, să demonstreze lipsa de totdeauna a infinitivului în *me* în toscă): cf. exemplul lui: *Po hëna, me mos pasur ujëra e me qenë shumë më e vogël nga dheu*...[1, p. 206] „Dar luna, neavând ape şi fiind cu mult mai mică decât Terra…", trăsătură de loc caracteristică pentru aceste verbe în ghegă. Cf. antologicul *Zëmëra s'thuhet zëmrë me mos pasur mëshirë* (N. Frashëri) „Inima nu e inimă, dacă nu ştie (literal „neavând") de milă". De amintit că e vorba de verbele „a fi" şi „a avea", ce se caracterizează prin particularităţi relictuale în mai multe limbi. (Deocamdată nu e clar ce relaţie există între această trăsătură a lui *më qenë, me pasur/me patur* şi *më thënë* „a spune" şi faptul că tocmai ele sunt singurele reflexe albaneze ale verbelor atematice din indoeuropeană). Şi totuşi, frecvenţa ridicată a lui *me qenë* şi *me pasur/me patur* ca gerunzii se poate explica prin frecvenţa generală a verbelor „a fi" şi „a avea" în vorbire, iar mai rar, în special în arbăreşă, se întâlnesc şi alte verbe în forma gerunziului în *me*. Mai multe exemple ale lor am adus în [1, p. 196-197]. Din exemplele neaduse acolo cf. pasajul dintr-un cântec popular arbăreş: *E m'i puthur dorjen/M'i lipi uratjen* (Këngë popullore legjendare, Tiranë, 1955, p. 44) „Şi sărutându-le mâna/Le-a cerut binecuvântarea", cu *m'i puthur* tradus în tosca literară prin *si u puthi* „după ce le-a sărutat" (p. 45).

2) În textele lui Au. Dozon (anul 1878) găsim de multe ori gerunziul de tipul *tuk me bërë* (întâlnit de noi în această variantă şi în alte câteva, şi în surse mai târzii, până la mijlocul secolului XX), toate cu fonetism pur tosc. Acestea nu au putut să apară altfel decât ori din oscilaţiile limbii în alegerea formantului gerunzial (dintre *me* şi *duke/tuke/tyke* ş.a.), ori formându-se un gerunziu mai nou (tipul *tuke me bërë*) pe baza unuia preexistent (tipul **me bërë*), ulterior reinterpretat singur în infinitiv.

3) Conjuncţia cauzală tosc. *duke qenë se/duke qenë që*, geg. *tue qenë se/ tue qenë që* reproduce sinonimul său *me qenë se, me qenë që*, ceea ce, existând tot aşa o conjuncţie postgerunzială în alte câteva limbi balcanice şi romanice (cf. şi rom. *fiindcă* şi var.), indică sensul iniţial gerunzial al acestui *me qenë*.

4) În mod analog, comparaţia de tipul *si me ba* „ca şi/parcă făcând", dublată acum prin geg. *si tue ba*, tosc. *si duke bërë* sugerează şi ea sensul odată gerunzial al tipului *me ba*.

5) Actualul tip *me të bërë* (formaţie secundară, apărută deja cu „articolul" *të* pe care nu-l aveau mai devreme numele de acţiune, vezi mai sus) denotând precedenţa nemijlocită (cf. rom. *Odată intrat…*) sau, mai rar, instrumentalitatea (cf. rom. *spălând, prin spălare*) înainte exprima şi gerunzialitatea generală, în care sens era sinonim cu tipul de formaţie mai veche (încă fără „articolul" *të*) **me bërë*. Cf. omogenitatea sintactică a celor două forme, ca în *Myzeqeja do të bëhet një ar'e gjatë, e cila me qenë nën ujë e me të pasur një dhé pëllor, do të bëhët një Egjypt'e dytë* (cit. în [1, p. 198] ş.a.

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

din S. Frashëri) „Muzachia se va face un ogor lung, care fiind sub apă şi având pământ mănos, va deveni un al doilea Egipt”, deci cu *me qenë* şi *me të pasur* cu unul şi acelaşi sens gerunzial.

6) În sensul condiţional al tipului *me ba*, relevat deja de către Au. Dozon ca extrem de specific albanezei (cf., de exemplu, proverbele *Me pasë bistin ta presin, me mos pasë ta njesin* „Dacă ai coadă ţi-o taie, dacă n-o ai ţi-o lipesc” sau *Me dhënë fjalën duhet, me e mbajtë* „Odată ce ai dat cuvântul, trebuie să ţi-l ţii”) apare destul de transparent sensul comitativ iniţial al lui *me* ca încă o prepoziţie.

7) În sfârşit, antinomia generală dintre prepoziţia comitativă *me* şi cea privativă *pa* constatată fiind în cazul *me një gjë* „cu ceva”: *pa një gjë* „fără ceva” sugerează aceleaşi raporturi iniţiale dintre *me ba*: *pa ba* „cu facerea”, adică „făcând”: „fără facerea”, adică „nefăcând”, în care caz *me ba* ar avea încă sens comitativ, adică gerunzial.

Acestea sunt deci argumentele noastre, expuse pe scurt după elaborările amănunţite din [1] şi [5] în favoarea provenirii infinitivului albanez în *me*, odată comun, pe calea: „prepozitivul comitativ al numelui de acţiune participial > gerunziu > infinitiv”. Aceste argumente nu depind întru nimic de existenţa sau nonexistenţa în trecut a mult căutatului „infinitiv sintetic” (adică sufixal) al (străalbanezei, de realitatea căruia, precum am mai spus, ne îndoim serios.

Şi totuşi, în caz de vor apărea odată, contrar aşteptărilor, semne cât de cât sigure, ale căutatului infinitiv „sintetic” (confixal), ele nu vor exclude cele presupuse de noi, precum sugerează următoarele.

III

Să presupunem deci că infinitivul albanez „vechi” („sintetic”, „de tip indoeuropean” etc.), adică sufixal, a existat odată, şi ulterior, printr-o evoluţie greu de închipuit[1], s-a prefăcut în participiu.

Dar până la aceea dovedise să devină o parte a întorsăturii gerunziale în *me* (vezi exemplele atestate, aduse mai sus). Deci vorba ar fi nu de îmbinarea de tipul „*me* + numele de acţiune participial” cu care operăm noi (vezi mai sus), ci chiar de infinitiv, chipurile omonim cu participiul atestat. Atunci, *me thënë, me pasur/me patur, me qenë* ş.a. ar fi la origine îmbinări ale prepoziţiei comitative chiar cu infinitivul, îmbinări ce au în mai multe limbi sens gerunzial.

[1] Ca ceva întrucâtva probabil s-ar putea imagina omonimia unei părţi a infinitivelor şi a participiilor de tipul celei germane, cu ulterioara omonimizare analogică a unora după modelul altora. O paralelă îndepărtată în acest caz ar putea să fie omonimizarea participiilor pasive şi a numelor de acţiune din declinarea a patra latină: aceste nume în *-tus/-sus* (ca *latratus*) le continuau pe cele indoeuropene în **-tu*, cu treapta forte a temei, iar la participiile în **-tós* treapta temei era slabă. Dar ulterior temele substantivelor s-au restructurat prin analogie cu cele ale participiilor, ajungându-se la omonimia lor. Distincţia iniţială dintre teme s-a păstrat doar în formele lui *stare* (> rom. *a sta*) – în supinul *stātum* şi participiul *stătus*, vezi [11, p. 277, 284-285; 12, p. 269).

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

Spre acest gând ne-au condus cunoştinţa cu recentul atlas lingvistic al meglenoromânei al lui P. Atanasov [9], în care pe hărţile nr. 56, 123, 128, 147, 158, 285, 298, 362, 486, 527 se ilustrează modurile de redare a sensului gerunzial la diferite verbe. De tot apar 71 de înregistrări de exprimare a acestuia, din care 59 îl exprimă prin „*cu* + forma în *-ari/-iri*" (în funcţie de conjugare) şi într-un singur caz prin „*cu* + forma în *-irea*". Adică e vorba de *cu videari, cu măncari, cu tuşiri, cu ngrăşari, cu lari* („luare"), *cu ţăneari, cu durmiri* şi *cu fuziri,* dar şi de *cu spunirea* (cu articol). După [10, p. 234-235], acest tip de formaţii e mai nou, propriu generaţiei tinere, la care a înlocuit complet gerunziile de tip mai vechi (sc. cel moştenit, în *-ndă*, şi în *-ndurea*, şi cel de tip macedonean, în *-eaichi*). Se dau exemple *cu lăgari* „alergând", *cu stiniri* „gemând" şi *cu plăndziri* „plângând" (p. 235). Însuşi P. Atanasov consideră că acest tip de gerunziu e „creat după model macedonean", cf. resp. *со трчање, со стенкање, со плачење*. Tot acolo însă Domnia Sa numeşte forma în *-ri* „infinitiv care la rândul său este un substantiv verbal" (p. 235-236).

Distincţia dintre infinitiv şi numele de acţiune în *-ri* din meglenită este într-adevăr greu de făcut, şi poate ea este, în contextele nediagnostice, neutralizată. Deci dacă tipul *cu măncari* ar fi îmbinarea prepoziţiei comitative cu substantivul, ar fi ceea ce presupunem noi pentru alb. „*me* + nume acţiune" (deşi în macedoneană el nu e postparticipial). Totuşi, întrucât în meglenită, spre deosebire de macedoneană, infinitivul este viu, nu e exclusă cealaltă posibilitate. Oricum, un substantiv sigur în toate cazurile examinate vedem doar pe harta nr. 123, pe care în 6 puncte din 7 apare varianta *cu spunirea* şi într-un singur punct *cu spunire*. Articolul (dacă aici într-adevăr este acesta şi nu un simplu întăritor fonetic) fiind semn al substantivităţii, putem s-o vedem aici, pe când în cazurile cu *-ri* nu e exclusă infinitivitatea. Deci faptele meglenitei, chiar în una din interpretările lor, ne sugerează ce ar fi putut să aibă loc în (stră)albaneză, adică aceea cum prepozitivul comitativ al infinitivului ar fi putut să devină gerunziu. (Mai precizăm odată că de această ipoteză nu e nevoie pentru a întemeia versiunea noastră proprie de provenire a infinitivului albanez real atestat. Aici conjecturăm doar ceea ce ar putea, pur ipotetic, să împace teoria mai răspândită a originii lui, cu faptele neîndoielnice aduse în discuţie de noi în această problemă).

Faptele înregistrate de P. Atanasov ne-au amintit de îmbinările prepoziţiei comitative cu infinitivul care au sens gerunzial şi în alte câteva limbi, anume tot romanice.

Astfel, în sefardă se spune *kon yorar no amaha la dolor* [13, p. 296] „plângând nu se calmează durerea". Aceasta nu are vreun specific balcanic, ci e comun cu spaniola, cf. sp. *Con rezar no conseguirás nada* [14, p. 366]. „Rugându-te n-ai să obţii nimic". În italiană, acelaşi rol îl joacă substantivatul infinitivului, nu infinitivul însuşi, ceea ce pentru ilustrarea posibilităţii în chestiune nu are importanţă, cf. circumstanţialul de mod sau de cauză ca în *col dire* „spunând", *col fare* „făcând", *col correre* „fuga, fugind", *col troppo parlare* „vorbind prea mult" ş.a. [15, p. 187]. Aceeaşi întorsătură e obişnuită în redarea condiţiilor atmosferice ale acţiunilor, de ex., *Col cadere della sera*

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

il peccato lo riattirava (G. Deledda, *La madre* – Verona, 1974, p. 126). „Pe înserate păcatul iar îl atrăgea" sau *Ma col sorgere del sole l'incanto svanì* [tot acolo, p. 155]. „Dar odată cu răsăritul soarelui, încântarea dispăru". Iar dacă întâlnim tot acolo (p. 140) *finì con l'irritarla*, „sfârşi prin a o indispune", aceasta ne aminteşte de construcţia analogă românească, dar cu infinitivul nesubstantivat, cf. *au sfârşit prin a birui-o* (M. Fătu, V. Nedelcu, *Lumea ca o speranţă* – Bucureşti, 1980, p. 8), *au sfârşit prin a cuceri Bizanţul* (p. 40), *sfârşeşte prin a ne lăsa* (p. 101) ş.a.

Aşadar, ipoteza, cât este ea de puţin verosimilă, dar care ar putea să-i ajute pe căutătorii infinitivului albanez „sintetic" să şi-o pună în concordanţă cu faptele sigure, prezentate de noi, s-ar reduce pe scurt la următoarele: presupusul infinitiv „sintetic" s-ar fi unit cu prepoziţia comitativă *me* dând un fel de gerunziu, care ulterior, în poziţii echiaccesibile acestuia şi infinitivului a fost înţeles iar ca infinitiv (păstrat în ghegă, dar care a lăsat doar nişte relicte în toscă)[1].

Evoluţia presupusă e cam complicată, dar altfel nu vedem cum s-ar putea împăca teoria infinitivului „sintetic" (sufixal) albanez, chipurile dispărut, cu faptele sigure aduse în favoarea ipotezei noastre. În genere însă în ceea ce priveşte acest infinitiv „sintetic", rămânem foarte sceptici, până când nu se vor găsi indicii măcar cât de cât sigure ale existenţei lui.

Referinţe bibliografice

1. Марк Габинский, *Балканский инфинитив – очередной этап дискуссии. Антикритический обзор*. Кишинэу, 2008.

2. Kolec Topalli, *Sistemi foljor i gjuhës shqipe.* Tiranë, 2010.

3. Kolec Topalli, *Theksi në gjuhën shqipe.* Tiranë, 1995.

4. Marcu Gabinschi, *Încă odată despre originea infinitivului albanez (pe marginea unor publicaţii recente*)// Studia linguistica et philologica. Omagiu Profesorului Nicolae Saramandu. Bucureşti, 2011, p. 369-375.

5. Марк Габинский, *Появление и утрата первичного албанского инфинитива*. Ленинград, 1970.

6. Francesco Altimari, *Tracce di antichi infinitivi dell'albanese nell'arbëresh d'Italia*// Von Zuständen, Dynamik und Veränderung bei Pygmäen und Giganten. Festschrift für Walter Breu zu seinem 60. Geburtstag. Bochum, 2009, p. 157-175.

[1] În principiu, aşa ceva nu este exclus, deoarece istoria infinitivelor cunoaşte vicisitudini nu mai puţin complicate: cf. infinitivul vechi grecesc, cu substantivatul lui, a cărui genitiv s-a şi desubstantivat în elina târzie, exponentul lui, του devenind premorfemul desemantizat al infinitivului desubstantivat (posibil, semiconfixul stâng al unui alomorf al lui de tipul celor romanice şi germanice moderne), iar mai târziu infinitivul grecesc a dispărut în orice formă din limbă (ca şi cel tosc şi alte câteva analoage ale lui balcanice). Istoria infinitivului grecesc în του e descrisă amănunţit în [16].

BDD-A22732 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)

7. Francesco Altimari, Selman Riza dhe çështja e paskajores. Identitete gjuhësore dhe kulturore // Studime shiptare, 15. Shkodër, 2010, f. 31-43.

8. Francesco Altimari, Traces d'infinitifs anciens dans l'albanais d'Italie // Wir sind die Deinen. Studien zur albanischen Sprache, Literatur und Kulturgeschichte, dem Gedenken an Martin Camaj (1925-1992) gewidmet, hrsg. von B. Demiraj. Wiesbaden, 2010, p. 127-139.

9. Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân* (ALDM), I. Bucureşti, 2008.

10. Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi.* Bucureşti, 2002.

11. И. М. Тронский, *Историческая грамматика латинского языка.* Москва, 1960.

12. Альфред Эрну, *Историческая морфология латинского языка*. Пер. с фр. Москва, 1950.

13. J. Nehama, avec la collaboration de J. Cantera, *Dictionnaire du judéo-espagnol.* Madrid, 1977.

14. *Diccionario Salamanca de la lengua española*. Barcelona, 2002.

15. *Итальянско-русский словарь.* Москва, 1972.

16. Pentti Aalto, *Studien zur Geschichte des Infinitivs im Griechischen //* Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Ser. B, 80/2, 1953, S. 1/107.

BDD-A22732 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:33 UTC)